

Restructurări tematice și conotative într-un obicei tradițional din zona Făgetului – „Strigarea peste sat”

Un străvechi obicei de primăvară, cu deosebite implicații etice și comportamentale în sânul comunităților rurale tradiționale, purtător de efecte magice purificatoare (trupești și spirituale) și de cult al morților, practicat până în zilele noastre, mai frecvent în zonele colinare sau muntoase, în preajma Sfințelor Sărbători de Paști, este *Strigarea peste sat* („Alimolile”, „Animolile”, „Moroleuca” sau „Priveghiul” – cum i se mai spune în unele localități din apropierea Făgetului, zonă folclorică reprezentativă din nord-vestul Banatului). Descriptiv vorbind, relatările cele mai ample și poate și cele mai pertinente ne parvin, mai ales, de la scriitori, folcloriști sau cercetători bănățeni, începând cu Dimitrie Țichindeal („gură de aur” – cum îl supranumește Eminescu în *Epigonii*), care amintește obiceiul ca existând și practicându-se în Banat, la 1802, continuând, apoi, cu Sofronie Liuba, Iosif Olariu, Simion Manguica, ori cu mai recentul studiu al profesorului universitar Gabriel Manolescu – *Despre originea, semnificațiile și tipologia unui obicei străvechi: Strigarea peste sat*¹.

Din bibliografia obiceiului nu lipsesc nici numele altor cercetători, din alte zone ale țării, în a căror atenție, însă, a intrat mai târziu, cam în ultimele două decenii ale veacului trecut. Există și informații transfigurate literar. Una dintre acestea se regăsește în nuvela lui Fănuș Neagu, *Ningea în Bărăgan*² (*Olelie*), cuprinzând trimiteri referitoare la practicarea obiceiului în partea de sud-est a țării.

La începutul acestui demers monografic, se cuvine o precizare în legătură cu denumirea obiceiului. Nu-i vom spune *Strigările peste sat* (la plural), chiar dacă obiceiul cuprinde mai multe așa-zise „strigări”, pe care le considerăm, însă, componente, secvențe ale manifestării ca act folcloric global, deosebindu-le de binecunoscutele „strigături”, ci îl vom denumi „strigarea peste sat” (la singular), fapt ce definește mai pregnant desfășurarea sa integrală concretă.

Din punct de vedere etimologic este greu și, totodată, riscant de precizat originea denumirii obiceiului, căci este recunoscut faptul că etimologiile populare au dat naștere de multe ori unor cuvinte curioase, chiar bizare pentru noi astăzi, dar care în mentalitatea și graiul tradițional au funcționat și s-au păstrat cu rigurozitate (fenomenul mai poate fi constatat și în unele balade, colinde, orații ori descântece zonale). Poate fi dată ca certă ideea că interjecțiile inițiale (*ali, alei, alelei...*), de la care se presupune că s-a ajuns la actualele formule de strigări, repetate ca un leitmotiv de atenționare a auditoriului (comunitatea sătească) și de ritmare specială a strigărilor („alimoli”, „alimolile”, „animoli”, „animolile” – în zona Făgetului, pe ruta Mâtnicul Mic, Fârdea, Gladna Română, Zolt, sau „alimori” – în sudul Banatului) sunt vechi în limba noastră și ele ne sunt proprii încă din perioada formării poporului român și a limbii române și se pare că provin din fondul străvechi indoeuropean³. Interesant, însă, este și faptul că într-o zonă relativ restrânsă ca suprafață și cu aproximativ 80 de sate (peste 45.000 locuitori) se mai găsește o denumire deosebită a obiceiului – „moroleuca” –, căreia nu-i putem da, deocamdată, o explicație mulțumitoare. La ambele formule, însă, („alimolile” sau „moroleuca”), în timpul practicării obiceiului, se poate sublinia și o rezonanță ludică, dată de oralitate și ritmare.

Se poate susține, deci, faptul că în zona Făgetului obiceiul de care ne ocupăm are, în special ca denumire, două variante: una numită „Alimolile” – specifică satelor de deal și de munte din zonă, de pe Valea Gladnei (Fârdea, Mâtnicul Mic, Gladna Română) și care nu cuprindea secvența cu „proptirea conciuului”, și alta „Moroleuca” sau „Priveghiul” – specifică localităților mai apropiate de lunca râului Bega (Margina, Zorani, Sintești, Coșava, Temerești, Românești, Bătești), în unele dintre acestea fiind uzitată și secvența amintită a „proptirii conciuului”.

În general, ele, indiferent de zonă, au următoarele caracteristici: în seara convenită (Joi Mari din Săptămâna Mare a Paștilor, sau, mai rar, în prima seară de Lăsata Secului) se constituie grupuri de săteni, cu precădere bărbați, mai ales tineri, iar mai recent și copii, care, după aprinderea de lumânări la crucile și mormintele celor trecuți în lumea „fără dor” și împărțitul pomenilor în cimitir (în ultimul timp, mai ales dulciuri pentru copii), peste mormintele strămoșilor, urcă pe dealurile ce mărginesc satul (la Gladna Română, de exemplu, pe dealurile Coasta Popii și Scoaba, iar la Zorani pe dealul numit Șeșetuică – de la Cetățuie), de-o parte și de alta, ori pe ulițele satelor de luncă și, în unele cazuri, chiar în cimitir („progage”) și aprind focuri („grămezi de privegi”, „privegi”, „jâreadă”), pe care le întrețin până târziu noaptea. De fapt, până la terminarea „strigărilor”.

Tradițional, grămada de priveghi este formată din tulei („tuluji”) scoși din ieslea vitelor, adunați peste iarnă, ienuperi („jârepeni”), lemne, crengi, iar mai nou și din cauciucuri uzate, pentru ca focul să țină mai mult. Mai întâi se bate un par în pământ (ca centru, stâlp al focului), în jurul căruia se clădesc celelalte materiale, asemenea facerii unei clăi de fân. În satele de șes se aprind și în locuri virane câteva focuri, care sunt păzite de tineri, copii și bărbați mai în vârstă.

Participanții își confecționează din timp sau în aceeași zi un fel de torțe, numite în zonă „moroleuci”, „feșciloane”, „feșcile”, iar, mai nou, „parașute” ori „rachete”, făcute din cârpe, dârze, câlți, drăgăloci, coajă uscată de lemn, fuior, iască (burete de copac), buret, cauciuc. Acestea se leagă bine în jurul unui băț bun de azvârlit (de 60 – 80 cm) și, apoi, șomoioagul („feșciloniul”) astfel confecționat, se îmbibă cu petrol, benzină sau motorină, pentru a se aprinde mai repede. Torțele se aprind și se aruncă, pe rând, în sus, sau pe coasta dealului la vale, înspre sat și înspre presupusul auditoriu (comunitatea satească), fie deasupra mormintelor, în satele în care nu se mai obișnuiesc și strigările specifice, ci numai facerea focurilor și aruncarea torțelor.

În unele sate se confecționau și cercuri (sau roți) din crengi, nuiete sau din rotilele plugului, învelite în câlți, dârze sau paie, care, la sfârșitul strigărilor, se aprindeau și se rostogoleau la vale, către sat, în urale generale. Tot în final, când focurile se mai domolesc, în unele locuri tinerii organizează un fel de întreceri inițiatice, probe ale destoiniciei, concursuri ad-hoc de sărituri peste foc, în semn de purificare (focul, apa și alte obiecte și substanțe au, în credința tradițională, un pronunțat rost purificator).

Astăzi, în majoritatea cazurilor, se aprind focuri și se aruncă torțele doar în cimitir. După evenimentele din decembrie 1989, s-a constatat o revigorare a obiceiului, mai ales în sate precum Gladna Română, Fârdea, Mâtnicul Mic, Coșava și altele.

Practicile însoțitoare pot avea mai multe semnificații, dar în zona la care facem referință am observat că se leagă de cultul morților, iar mai aproape de zilele noastre, prin accentuarea laturei spectaculare, de satirizare a unor aspecte negative și de nerespectare a legilor nescrise ale tradiției și de bună conviețuire. Prin strigare, prin darea pe față a

relelor din comunitate (un anumit tip de exorcizare colectivă, am putea spune), precum înaintea unei instanțe tradiționale, se aduceau la cunoștință fapte reprobabile ale unor indivizi și se realiza astfel o supraveghere a respectării normelor nescrise, căci, după cum afirmă profesorul Mihai Pop⁴, în asemenea colectivități nimic nu era ales și făcut întâmplător. Prin apelul la moralitatea tradițională, obiceiul în discuție avea și un pronunțat rost apotropaic și justițiar, de curățire a relelor.

În alte zone ale țării, desigur, obiceiul poate încorpora și alte semnificații, întrucât în folclor gândurile și năzuințele oamenilor apar așa cum s-au încheșat și s-au cristalizat în condiții concrete de viață. Chiar în structura acestui obicei au intervenit anumite derogări de la semnificația străveche, așa cum și în cadrul altor acte și fenomene tradiționale au avut loc. Iată ce spune Nicolae Iorga despre cântecul popular, considerații valabile și pentru obiceiul de față, cât și pentru folclor în general: „Cântecele se țin în curent cu vremea. O vreme le-a creat, alta le-a transformat, unei vremi i-au plăcut într-un fel, altei vremi îi plac în alt fel. Astfel se introduc mereu modificările necesare pentru ca să rămână cântecul în curent cu nevoile vremii noi”⁵.

Este suficient să amintim că mai aproape de zilele noastre obiceiul se prezintă ca un tip aparte dar asemănător tipului vestic și are ca obiectiv principal menținerea unei vieți morale sănătoase, conformă cu normele tradiționale, dar cuprinde și anumite conotații referitoare la perioada intrării în muncile de primăvară, la stadiul acestora, la timpul optim, la ieșirea la muncile câmpului, pe indivizi și gospodării, cât și la alte probleme ce frământă lumea satului.

Conținutul strigărilor oglindește indirect și transformările survenite, cu voie sau fără voie, în deceniile de dinainte de anii '90, atât pe plan social, cât și la nivel de conștiință, fapt care a atras după sine și îndepărtarea mai grabnică de semnificațiile originare. S-a accentuat nivelul etic, comportamental și adesea zeflemitor la adresa unor indivizi care ieșeau din normele impuse de tradiție, scoțându-se în relief rolul justițiar al comunităților cu o bogată cultură orală, cât și valențele spectacular-festiviste.

Strigările grupurilor de tineri aveau întotdeauna ținte precise, din care am selectat câteva:

- demascarea și satirizarea unor aspecte negative ce se manifestau în sânul comunităților respective (fie care țineau de responsabilitatea notabilităților legale, fie a indivizilor ce nu-și îndeplineau promisiunile);
- satirizarea celor codași în muncile agricole specifice perioadei;
- ironizarea celor leneși, codași, fuduli, mincinoși, bețivi, zgârșiți, a femeilor făloase peste măsură, egoiste, rele de muscă și secretoase etc.;
- demascarea celor care nu se căsătoreau la timp, rămânând astfel feciori bătrâni și trebuind să-i însoare babele, sau rămâneau „fete stătute”;
- satirizarea și batjocorirea vrăjitoarelor din sat, a „strigoilor” și „strigoaielor”, a „muronilor” și „muronitălor”, despre care se credea în mentalitatea comunităților rurale că aveau puterea să fure laptele de la vaci sau de la oi și să le „stărpească” (adică să le lase fără viței sau miei) sau să producă alte necazuri în sat, prin intermediul spiritelor rele pe care le puteau coordona într-un anumit fel;
- deconspirarea în auzul tuturor a aventurilor erotice nepermise și rușinoase, sancționate de această „instanță” instaurată ad-hoc în comunitatea în care acționează legile nescrise ale tradiției etc...

Înainte de a da câteva exemple concrete în ceea ce privește practicarea obiceiului, trebuie remarcat faptul că de multe ori s-au constatat anumite abuzuri la care s-au dat unii participanți la *Strigarea peste sat*, în sensul îngroșării tentei satirice și chiar a șarjării peste limitele decenței, specifice în general culturii tradiționale, folosindu-l uneori drept prilej de răzbunare personală, de plată a unor polițe sau de șicane exagerate, dându-i-se astfel o nedorită conotație subiectivă. Adesea, în trecut, și nu numai în perioada comunistă, când mai multe obiceiuri, datini, tradiții și ceremonialuri au avut o soartă deosebită, prin interzicerea sau boicotarea lor, și obiceiul în discuție a trebuit să fie interzis de către autorități pentru că „a început a părăsi datina (...) din cauză că trecuse în abuz de strigau vorbe proaste fără cumpăt peste persoane nevinovate”⁶.

Și în zona Făgetului, în unele sate ca Zolt, Gladna Română, Fârdea, Mâtnicul Mic, Zorani, obiceiul *Strigarea peste sat* a devenit prilejul unor dispute subiective, de bârfe, ură și râci personale, după cum atestă mărturiile unor bătrâni. În ultima vreme, îngrădit și de interdicțiile comuniste, se desfășura sporadic, cu mare frică și într-un cadru de clandestinitate. După evenimentele din decembrie 1989, în câteva localități se pare că dă semne de revigorare, cu pierderile și adaosurile specifice oricărui obicei supus trecerii, transmierii și colportării.

Dar iată, succint, cum arată, aproape de zilele noastre, câteva secvențe (strigări) ale acestui obicei, în patru ipostaze, din localitățile Gladna Română, Fârdea, Margina și Zorani:

- la Gladna Română:

Grup I: Alimoli, moli, măăă!

Grup II: Da' ce ți-i moli, măăă?!

Grup I: D'apăi mi-i moli, măăă!

Că Iozăfina lu' Bumbu, măăă!

Ș-o făcut cămeașă nouă, măăă!

Pă Pașci, măăă!,

Cu forme și pui, măăă!

(motive cusute pe costumele populare)

De la Sâncești, măăă!,

Și să ține făloasă, măăă!,

Pi lângă Ion a' lu Trăgulă, măăă!...

- la Fârdea:

Grup I: Alimolile, alimolile, măăă!

Grup II: Da' ce ți-i alimolile, măăă?!

Grup I: Păi mi-i alimolile, măăă!,

Că președintele măăă!

Nu repară drumu', măăă!,

Și să duce la muierea lu Tuta, măăă!

În contrulă, măăă!...

Ș-o să deie în gropane, măăă!

- *La Margina:*

Grup I: Moroleucă, leucă!...

Grup II: Ce ți-i ție, șeucă?!...

Grup I: Să propcim conciu, măăă!,

lu' Marea lu' Jurma, măăă! (conciul „se proptea” în cazul unei femei tinere, măritate de curând, care întreținea sau continua să întrețină relații extraconjugale cu vreun vecin sau sătean; conciul reprezentând simbolul femeii măritate, nevastei – n.n.).

- *La Zorani:*

Grup I: Moroleucă, leucă!...

Grup II: Ce ți-i ție, șeucă?!...

Grup I: Cine nu-ș trimice nevasta, măăă!

La privegi, măăă!,

Să-i mânce... (aia), măăă!,

Cu curici, măăă!

Grup II: Cine n-are curici în oală, măăă!

S-o mânce și goală, măăă!...

La Zorani, aceasta este întotdeauna prima strigare, destul de aluzivă și glumeață, după cum se observă din text, cu anumite referiri la unele relații extraconjugale întreținute de anumite femei, după ce s-au căsătorit, adică după ce li-i s-a pus conciul. În acest timp „auditorii”, „spectatorii”, comunitatea rurală respectivă asistă râzând și distrându-se copios, bucurându-se de „necazul” altora și de faptul că nu se află în situația strigată. Se continuă, apoi, cu exemple concrete:

Grup I: Moroleucă, leucă!...

Grup II: Ce ți-i ție, șeucă?!...

Grup I: Să propcim conciu, măăă!,

Grup II: D'apăi cui, măăă?!...

Grup I: Lu Lena lu' Ignat, măăă!...!...

Grup II: Cine să-l propcească, măăă?...

Grup I: Vecinu' Victor, măăă!,

a lu' Căproni, măăă!...

Se strigă astfel până se ard integral grămezile de priveghi, iar la fiecare secvență se aprinde câte o moroleucă, se învâрте deasupra capului și se aruncă înspre poalele dealului, la vale. Deci, pentru susținerea normală a obiceiului, în integritatea sa, este nevoie de focuri zdravene și de un număr însemnat de moroleuci.

Formulele inițiale se păstrează și se reiau pe tot parcursul strigării, marcând și însoțind secvențele dialogate dintre grupuri sau indivizi. Ele stârnesc și mențin trează atenția ascultătorilor asupra mesajului transmis de strigători. De remarcat este prezența interjecției „mă” la sfârșitul propozițiilor sau chiar în interiorul acestora, având rolul de a ritma și nuanța strigarea respectivă, de a crea pauze respiratorii (întrucât se declamă cu voce tare), de a impune și întreține suspansul, atenționând și creând posibilitatea pentru

celălalt grup de a pregăti și relua ideea și strigarea.

În virtutea logicii magice, formulele mai au menirea de a stabili și menține legătura cu forțele mitico-magice supranaturale, grupurile de strigători (precum în cadrul cetelor de colindători, într-un alt timp al anului, într-un alt context și alt plan) fiind un fel de intermediari între acestea și beneficiarii – spectatori, care trebuie să se curățească prin exorcizare colectivă, să se purifice, pregătindu-se astfel comunitatea pentru intrarea în primăvară. Strigările se rostogolesc peste auzul, mirarea, hazul și necazul sătenilor, ca o avalanșă sonoră și luminoasă, într-un dialog viu, palpitant, care poate dura câteva ore, iar focurile pot arde toată noaptea.

După cum afirmam mai sus, de-a lungul timpului, în cadrul obiceiului au intervenit anumite modificări și restructurări substanțiale. La nivel lingvistic și spectacular sunt cele mai evidente. Astfel, cuvinte ca: *administrator, avocat, contrulă, cooperativă, colectiv, contabil, electrician, gestionar, pensie, președinte, secretar* și altele oglindesc transformările politico-sociale dintr-o anumită perioadă, adică structurile administrative și social-economice impuse și la sate după cel de-al doilea război mondial.

După cum mai aminteam, însăși denumirea locală a torțelor a suferit modificări lexicale, la Fârdea numindu-se „rachete” (întrucât zboară!), iar la Mâtnicul Mic, Drăgsinești, Românești și în alte localități, „parașute” (ele planând oarecum în aer!), față de cuvântul vechi din zonă, „feșciloane” (de la „feșcila”, păstrând și sufixul specific graiului bănățean de *-oni, -oane*, care este frecvent întâlnit în numele unor locuitori de aici, cât și în mai multe toponimice).

Faptul este oarecum îmbucurător, căci ar putea lesne demonstra puterea de adaptare și probabil șansa de menținere a unei practici tradiționale în situații, condiții, perioade, mentalități și cu accesorii moderne. De aceea, credem că este binevenită aici considerația lui Ovid Densușianu, care, încercând să răspundă la întrebarea dacă folclorul va dispărea, în lecția de deschidere a cursului ținut la Facultatea de Litere a Universității din București, în anul 1909, spunea: „Nu poate fi deci vorba de o dispariție completă a folclorului vechi, ci numai de o reducere ori de o modificare a lui. Grija culegătorului a fost și este prin urmare exagerată (...) Într-adevăr, prin culegerea de material nou, folcloriștii vor găsi totdeauna drum deschis pentru studiile lor și niciodată nu le vor lipsi fapte noi, actuale, asupra cărora să-și îndrepte atențiunea: fiecare epocă e caracterizată prin manifestațiuni proprii de viață și urmând aceste manifestațiuni așa cum ele se reflectă în sufletul contemporanilor, folcloriștii vor avea întotdeauna un câmp întins de cercetare”.⁷

Dacă privim cu ochiul lucidității și responsabilității, ideile expuse mai sus de Ovid Densușianu sunt valabile și astăzi pentru cei care, cu dragoste și osârdie, se preocupă de cultura populară a zonei Făgetului. Sunt un îndemn și o provocare și pentru tânăra generație...

Bibliografie:

¹ În culegerea *Folclor literar*, vol. I, Universitatea Timișoara, Timișoara, 1967, p. 111 – 150.

² Fănuș Neagu, *Cantonul părăsit*, București, 1966, p. 24 – 50, reluată în antologia *În văpaia lunii*, B.P.T., București, 1971, p. 21 – 46.

³ Gabriel Manolescu, op. cit., p. 118.

⁴ Mihai Pop, *Câșlegile, un ciclu de obiceiuri de iarnă*, în revista „Albina”, 12 ian. 1966, p. 2.

⁵ Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, București, 1929, p. 15.

⁶ Ion Pop-Reteganul, foileton din „Gazeta Transilvaniei”, an L, nr. 188, p. 75 – 76.

⁷ Ovid Densusianu, *Folclorul cum trebuie înțeles*, în volumul *Flori alese din cântecele poporului*, ediție îngrijită de Marin Bucur, București, 1966, p. 52.

ION CĂLIMAN